

PÄÄKIRJOITUS

Jäähyväiset invariansseille

Yhteiskuntatieteilijöitä on viime vuosina tuon tuostakin kutsuttu »perimäisten kysymysten äärelle», so. pohtimaan tieteenalojensa perustallisia kysymyksiä: yleisiä päämääriään, suhdettaan yhteiskunnalliseen käytäntöön, tiettensä metodologista erityisluonnetta jne. Viimeisimpänä kutsujana on professori *Erik Allardt*, joka *Nya Argus*-lehdessä on hiljattain esittänyt ajatukseen yhteiskuntatutkimuksen yleisistä tavoitteista (*Nya Argus*, Nr 17—18, 1975 ja Nr 1—2, 1976). Artikkelisarjassaan Allardt pohtii yhteiskuntatieteiden suhdetta toisaalta luonnontieteisiin ja toisaalta historiatieteeseen. Jälkimmäisen suhteen hän sivuuttaa melko lyhyesti toteamalla, että yhteiskuntatieteet suuntautuvat tulevaisuuteen eivätkä menneisyyteen kuten historiatiede. Sen sijaan Allardtin luonnontieteiden ja yhteiskuntatieteiden välistä suhdetta koskevat ajatukset ovat suhteellisen laajasti esillä. Käsitykseni mukaan nämä ajatukset ansaitsevat tulla referoiduiksi myös *Politiikassa*, onhan politiikan tutkimus juuri nyt jonkinlaisessa etsintävaiheessa, jonka ilmenemismuotoina ovat retrospektiivisyys, »juurien» kaivuu ja ehkä hivenen myös nostalgia. Keskustelua tieteellisestä identiteetistä on, kuten muistetaan, käyty myös rauhantutkimuksen piirissä (*Politiikka* 4, 1975).

Johan Galtungin viitaten Allardt esittää perusteeseinään, että yhteiskuntatieteiden tehtävänä ei ole etsiä invariansseja, vaan rikkoa tai murtaa niitä. Tämä teesi on Allardtin vaihtoehdoisen tiedenäkemyskulmakivi. Teesi hämmentää varmasti monia, onhan sosiaalitieteellisissä metodioppikirjoissa aina viime aikoihin asti korostettu juuri invarianssien tai lainmukaisuuksien etsimisen keskeisyyttä. Hämmennykseen on todella syytäkin, koska invarianssien poistaminen tieteellisten tavoitteiden prioriteettilistan kärjestä aiheuttaa toki varsin laajakantoisia revisioiteja muuallakin. Invarianssit eivät nimittäin ole olleet tavoitteiden huippuna noin muuten vaan. Käsittääkseni ne ovat olleet siellä siksi, että niiden ja vain niiden avulla on katsottu voitavan suorittaa eräitä tieteellisen tutkimuksen perusoperaatioita, erityisesti ilmiöiden ja asiointilojen selityksiä ja ennustuksia. Myös varsinaisten teoriain on katsottu koostuvan lainmukaisuuksista. Mitä nyt sitten jää jäljelle tieteellisestä tutkimuksesta, kun itse asiassa kaikki keskeisinä pidetyt tieteelliset toiminnot syrjäytetään? Eikö Allardtin perusteesi merkitse yhteiskuntatieteen muistin nol-laamista?

Näin synkästi ei asiaa tarvitse sentään nähdä. Allardt nimittäin antaa varsin selvästi ymmärtää, että itse teossa yhteiskuntatieteilijät ovatkin jo paljolti luopuneet invarianssien paljastamiseen tähtäävästä tutkimuksesta vaihtoehdoisen tiedenäkemyskulman suuntaan. Vaihtoehtoinen tiedenäkemys tarkoittaa yksin-

kertaisesti sen seikan huomioon ottamista, että tietyt yhteiskunnalliset olosuhteet ja ilmiöt ovat toivottavia ja tavoiteltavia, kun taas toiset ovat vältettäviä. Vaihtoehtoisen tiedenäkemysten omaksunut yhteiskuntatieteilijä tarkastelee Allardtin mukaan invariansseja siitä näkökulmasta, miten niitä rikkomalla voidaan tavoiteltavat sosiaaliset tilat saavuttaa.

On helppo huomata, että invarianssien paljastamiseen tähtäävän tavoiteasettelun muuttaminen merkitsee edellä mainittujen revisiointien myötä myös luopumista loogisen positivismin keskeisistä periaatteista yhteiskuntatieteissä. Tämän suuntainen ehdotus ei toki ole uusi: eri lähtökohdista sen ovat aiemmin esittäneet ns. Frankfurtin koulukunnan edustajat sekä Suomessa erityisesti professori Yrjö Ahmavaara. Ehkä näitä loogisen positivismin kriitikkoja korostetummin Allardt kiinnittää huomiota yhteiskuntatutkimuksen arvolähtökohtien spesifisiin sisältöihin, tavoiteltavaksi katsottuihin sosiaalisiin olosuhteisiin. Allardt torjuu arvojen mielivaltaisen valinnan tutkimuksen lähtökohdiksi esittäen sen sijaan erilaisten toivottavuuskriteerien valossa tehtävää tutkimusta siitä, miten kriteerit täyttävät sosiaaliset olosuhteet voitaisiin saavuttaa. Toisaalta hän ehdottaa myös arvojen ja päämäärien analysointia pyrkien ilmeisesti välttämään tutkimusohjelmaan helposti pujautavaa voluntarismia.

Allardtin vaihtoehtoinen tiedenäkemys sekä siihen liittyvä tutkimusohjelma näyttävät kiitettävästi ottavan huomioon yhteiskunnallisen relevanssin vaatimuksen tutkimuksessa. Näkemysten johdosta voidaan kuitenkin esittää muutamia huomautuksia. Erityisesti Allardtin käsitys invarianssien merkityksestä traditionaalisessa ja vaihtoehtoisessa yhteiskuntatutkimuksessa kaipaava hieman tarkempaa erittelyä. Kuten edellä totesin, invarianssien paljastaminen tutkimuksen päämääränä liittyy muihin tieteellisiin toimituksiin. En kuitenkaan pidä mahdollisena löytää »selittämislle», »ennustamislle» ja »teorialle» muita merkityksiä — jopa intuitiivisesti tyydyttävämpiä — kuin loogisen positivismin tieteenfilosofiassa niille on annettu. Sen sijaan tutkimustekniikojen tasolla invarianssit ovat tiukemmassa: yleisimmät tilastotekniikat ovat tähdätyt nimenomaan invarianssien paljastamiseen. Toisaalta, jos yhteiskuntatieteessä voitaisiin löytää luonnontieteellistyyppejä invariansseja, joiden ominaisuuksiin Allardt viittaa, ei näitä ilmeisesti kävisikään murtaminen, mikäli kyse on luonnonlaeista. Silti niiden paljastaminen olisi varmasti relevantti tieto myös vaihtoehtoiselle yhteiskuntatutkimukselle. Varsin ilmeistä on edelleen se, että jos invariansseja — olivatpa ne sitten luonnonlaintyyppisiä tai välttämättömyysasteeltaan heikompia — pyritään murtamaan, on myös tiedettävä, mitä ne ovat. Tässä katsannossa vaihtoehtoinen tutkimus merkitsee ainoastaan sen lisävaatimuksen esille tuomista, että tutkimuksen tulee pyrkiä selvittämään myös invarianssien pätevyyssehtoja ja kontrolloitavuutta. Sen tyyppisissä luonnontieteen lainalaisuuksissa, joita Allardt tarkastelee, pätevyys ehdot on ratkaistu jo määritelmässä: ollakseen luonnonlaki invarianssin tulee olla pätevä ajasta, paikasta ja tietoisuudesta riippumatta. Toisin sanoen luonnonlainomai-

set invarianssit ovat relaatioita, jotka »kestävät» hyvin suuren määrän ympäristön muunnoksia. Yhteiskuntatieteissä relaatiot ovat huomattavasti kesto-kyvyttömämpiä: ne ovat useimmiten sidottuja poliittisiin, taloudellisiin, alueellisiin ja ajallisiin konteksteihin. Näiden kontekstien spesifioinnista on kyse vaihtoehtoisessa yhteiskuntatutkimuksessa. Mutta ei pelkästään tästä: tarvitaan myös metodologia, joka selvittää, miten olemassa olevat sosiaaliset olosuhteet voidaan muuntaa tavoitelluiksi. Toisin sanoen tarvitaan tietoa olosuhteiden muutettavuudesta, design-tietoa, minkä saavuttamiseen nykyiset tilastotekniikat eivät ole erityisen soveliaita, ne kun ovat juuri invariansseihin tähtääviä.

Allardtin puheenvuoro on tärkeä, vaikka sen sisältö olisikin osin tuttua monille. On kuitenkin syytä kysyä, eikö Allardt suhteettomasti kavenna yhteiskuntatutkimuksen toimialaa valjastaessaan sen pelkästään toivottavan yhteiskunnallisen muutoksen vankkureiden eteen. Totta kai yhteiskuntatieteen tulee pyrkiä mainitunlaiseen välineelliseen tietoon, ja lisäksi »It is absurd to suppose that the design of an efficient gas turbine resides somewhere as a deduction from the basic laws of thermodynamics» (Riker & Ordeshook, *Introduction to Positive Political Theory*, Englewood Cliffs, N. J., 1973, s. 239). Mutta tuskin yhteiskuntatieteen silti tulisi olla pelkkää designia.

* * *

Päätoimittajan vaihtuessa se osa lukijakunnasta, joka yleensä tuntee kiinnostusta toimitusta kohtaan, voi esittää oikeutetun kysymyksen muutoksen mahdollisista seuraamuksista lukemansa lehden kannalta. Erityisesti voidaan tuntea huolta siitä, merkitseekö toimitushenkilöstön muutos samalla lehden ns. linjan muuttumista. Mikäli linjalla tarkoitetaan julkaistavien kirjoitusten valinta- tai pyyntöperusteiden muuttamista, voin vakuuttaa, että muutoksia tullaan välttämään. Päinvastoin katson, että uusi toimitus on onnistunut erinomaisesti tehtävässään, jos se kykenee säilyttämään sen — ainakin kansallisesti ottaen — korkean kirjoitusten tason, mihin *Politiikka* on edellisten toimitusten aikana päässyt. Luonnollisesti uusi toimitus joutuu edeltäjiensä tavoin suorittamaan optimointia käsiinsä saamien kirjoitusten puitteissa, joten tässä suhteessa vastuu tasosta kuuluu myös politiikan tutkijoille.

Juuri päättyneen päätoimittajakautensa viimeisessä pääkirjoituksessa *Raimo Väyrynen* valittelee suomalaisten politiikan tutkijoiden laimeaa kirjoitushalukkuutta: juttuja on jouduttu patistelemaan kirjoittajilta, mikä taas on johtanut erilaisten määräaikaisten ylityksiin ja muihin harmeihin. Jo ensimmäistä numeroa kootessani voin vahvistaa todeksi tämän hieman yllättävän havainnon; minkäänlaista juttujen jonotuslistaa ei näytä olevan muodostumassa. Sinänsä jonotuslistan puuttuminen ei tietenkään ole tutkijoiden sen paremmin kuin lehdenkään kannalta negatiivinen ilmiö. Päinvastoin, on kerrassaan erinomaista, jos voimme välttyä kansainvälisissä aikakauslehdissä tavanomaiselta

puolen vuoden tai jopa vuoden ilmestymisviiveeltä. Toisaalta, jos *Politiikalle* tarjottujen kirjoitusten vähyys johtuu politiikan tutkijoiden tuotannon vähenemisestä, olisi tietenkin syytä perehtyä asiaan lähemmin. Uskoakseni tästä ei kuitenkaan ole kysymys, koska *Politiikkaan* ei ilmeisesti koskaan ole varsinaisesti tulvinut käsikirjoituksia.

Tarjottujen kirjoitusten vähyys ei kuitenkaan voi olla vaikuttamatta toimistustyöhön, jos sitä verrataan esim. useimpien kansainvälisten tieteellisten aikakauslehtien toimituksessa tietämäni mukaan noudatettaviin periaatteisiin. Niinpä toimitusneuvostoa ei ole juuri tarvinnut vaivata käsikirjoitusten arvioinneilla julkaisujärjestyksen selville saamiseksi. *Politiikka* ei myöskään ole koskaan julkaissut potentiaalisten kirjoittajien huomioon tarkoitettua listaa käsikirjoitusten muotovaatimuksista. Molemmat mainitut seikat johtunevat tieteellisen yhteisömmen pienuudesta: suullisen viestinnän on ilmeisesti katsottu riittävän »näin perhepiirissä». Säästääksemme kirjoittajia, painotyön tekijöitä ja — ennen kaikkea — itseämme niiltä epätoivoa lähenteleviltä tunteilta, joihin Väyrynen edellisen numeron pääkirjoituksessa viittaa, olemme kuitenkin päättäneet liittää tämän numeron loppuun selostuksen *Politiikalle* lähetettävien käsikirjoitusten laatimisessa noudatettavista teknisistä periaatteista. Toivomme, että käsikirjoitusten laatijat pyrkisivät noudattamaan niitä mahdollisimman tarkoin.

Valtiotieteellisen yhdistyksen piirissä on viime vuosina paljon keskusteltu mahdollisuuksista käynnistää tutkimusprojekti, joka keskittyisi suomalaisen politiikan tutkimuksen historiallisiin lähtökohtiin. Tässä vaiheessa ei hankkeen toteuttamismuodoista ole vielä täyttä selvyyttä. Aihepiiri on kuitenkin herättänyt varsin laajaa mielenkiintoa. Syytä tähän ovat epäilemättä kasvava tyytymättömyys luonnontieteellistyyppiseen metodologiaan yhteiskuntatieteissä, tieteellisen itseymmärryksen tarve sekä toivottavasti myös meneillään olevat tieteellisen tutkimuksen ja opetuksen organisointia ja sisältöä koskevat valtakunnalliset uudistushankkeet. On nimittäin selvää, että uudistusten menestyksellinen läpivieminen edellyttää tietoa tieteellisen toiminnan osaluokkeiden kehitykseen vaikuttavista tekijöistä. Tässä mielessä politologian historiallisten lähtökohtien tarkastelu ei ala hiukkaakaan liian varhain.

Politiikka pyrkii mahdollisuuksien mukaan edesauttamaan politologian »juuriin» kohdistuvan tutkimuksen tulosten saattamista tieteen yhteisön tietoon. Itse asiassa ainoastaan tällä tutkimusalueella voidaan yleensä puhua *Politiikan* julkaisuohjelmasta yhtä numeroa pitemmällä tähtämellä. Tarkoitus ei kuitenkaan ole sivuuttaa politiikan tutkimuksen »perinteisiä» kohteita, mutta epäilemättä Väyrysen mainitsemaa lähentymistä muihin yhteiskuntatieteisiin tulee ilmenemään myös *Politiikan* kahdeksannentoista vuosikerran sisällössä.